

Térképművek Trianon árnyékában

Magyarország néprajzi térképe (1918)

Segyevy Dániel Zoltán
doktorandusz, Universität Leipzig, GSGAS

MFTTT Kartográfiai Szakosztály, tavaszi
előadássorozat

Budapest, 2017. március 9.

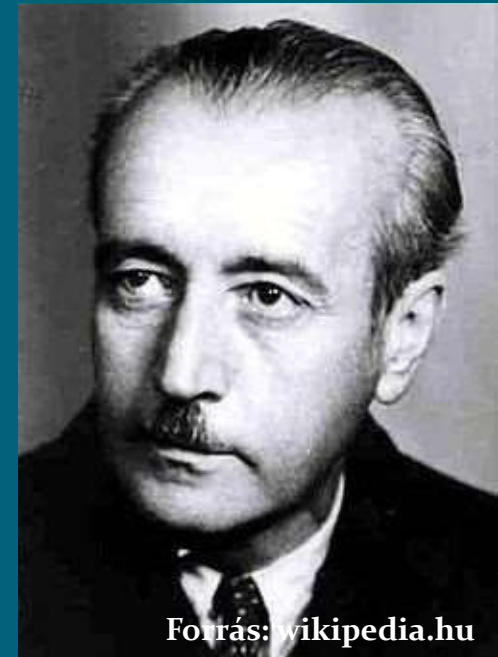
UNIVERSITÄT LEIPZIG

A kutatás eredményei

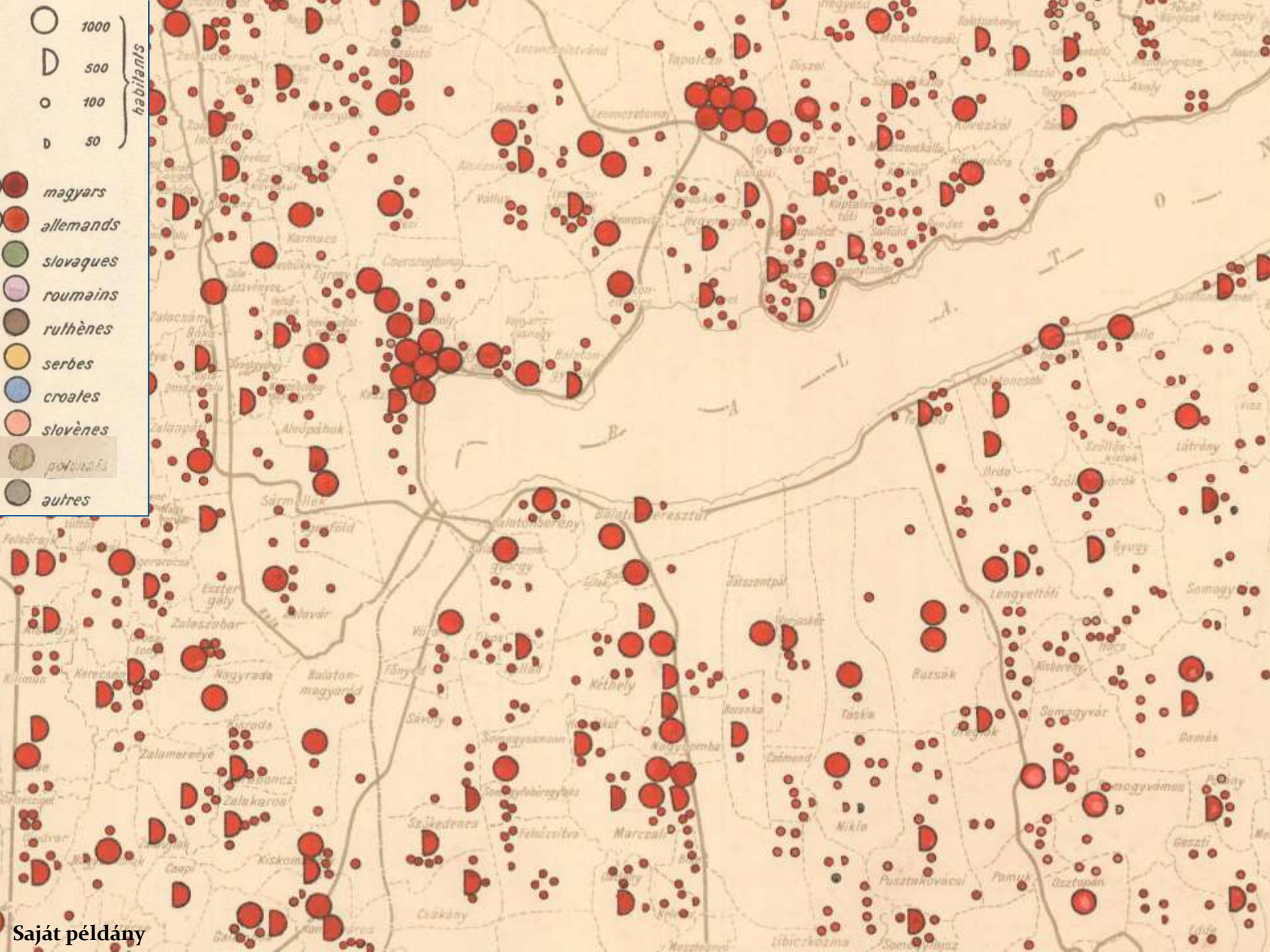
- Az 1918. évi 1:200 000 méretarányú Bátky—Kogutowicz-féle etnikai térképmű felkutatása, azonítása korabeli kivágatok alapján
- A térkép hazai és nemzetközi előzményei, módszertani újításai
- A B-K térkép keletkezési körülményeinek beható tanulmányozása levéltári források bevonásával
- A térképmű különböző variánsainak bemutatása és jelenlegi lelőhelyeinek felkutatása
- A térképmű szakmai fogadtatásának, nemzetközi visszhangjának, hatásának, valamint utóéletének elemzése
- A Publikationsstelle Wien és Wilfried Krallert etnikai térképezéssel kapcsolatos tevékenységének bemutatása és összekapcsolása a hazai geográfia törekvéseivel

Bevezetés

- A térkép a trianoni béke-előkészületek első konkrét földrajzi munkálata volt
- TELEKI kezdeményezésére a Magyar Földrajzi Társaság vitelezte ki a Központi Kir. Statisztikai Hivatallal
- A munkálatok 1918 októberében kezdődtek
- A térképet KOGUTOWICZ Károly pályázata alapján készítették el 23 példányban
- A cél az akkori Magyarország etnikai (anyanyelvi) összetételének legprecízebb ábrázolása

Forrás: wikipedia.hu

Történeti előzmények

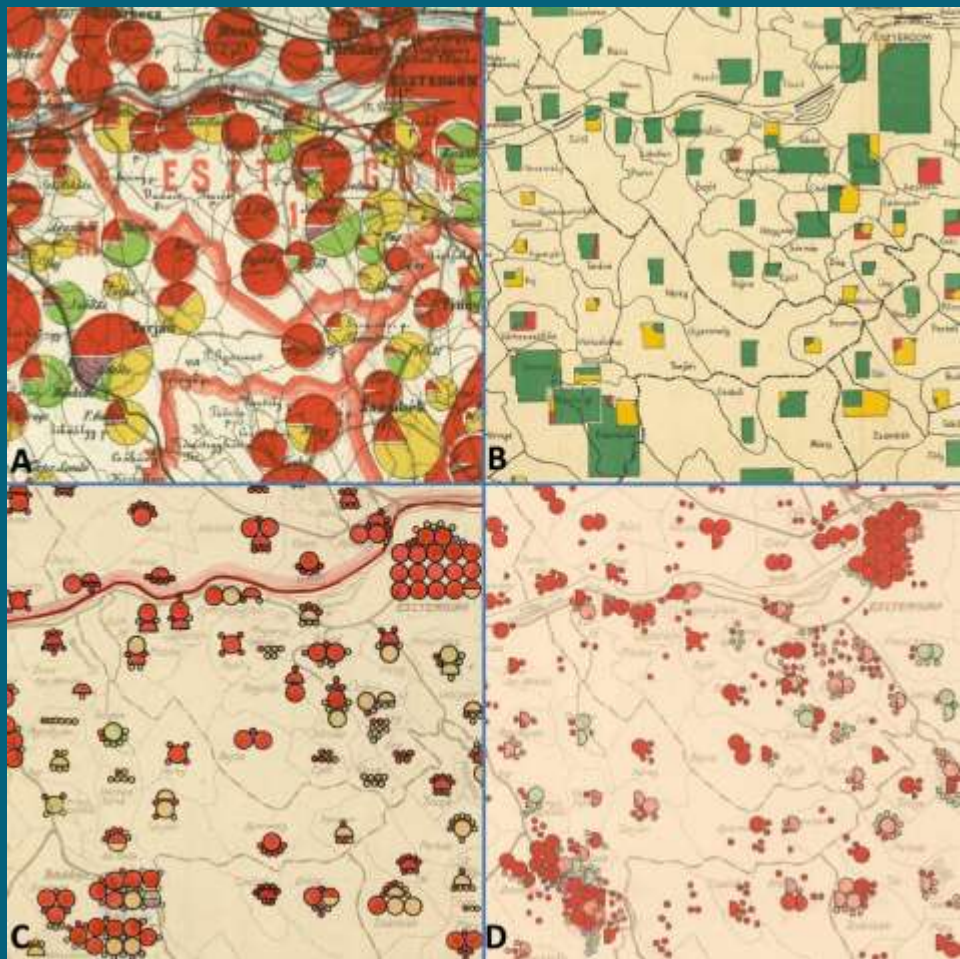

- A Kárpát-medence etnikai térképezése több évszázados múltra tekint vissza
- Módszertani problémák, fokozatosan finomodó megoldások
- Közvetlen történeti előzmény:
- „A Magyar Állam közigazgatási térképe : az 1900. évi anyanyelvi adatokkal kiegészítette a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal” 1908
- A KSH kivitelezésében készült, állami megrendelésre

Módszertani előzmények

KOGUTOWICZ a módszertant illetően HETTNER 1899. évi előadására és az ott bemutatott térképre hivatkozik:

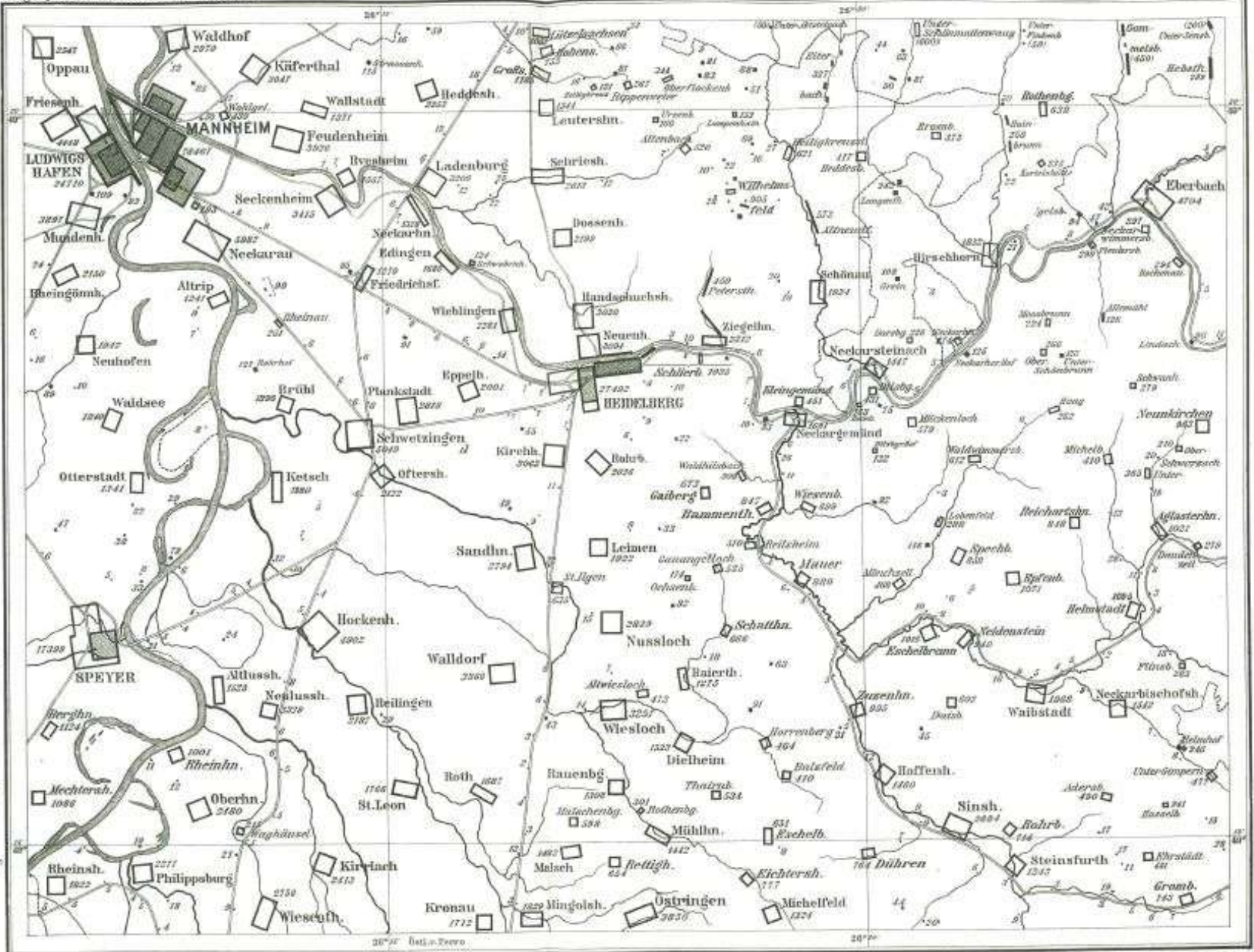
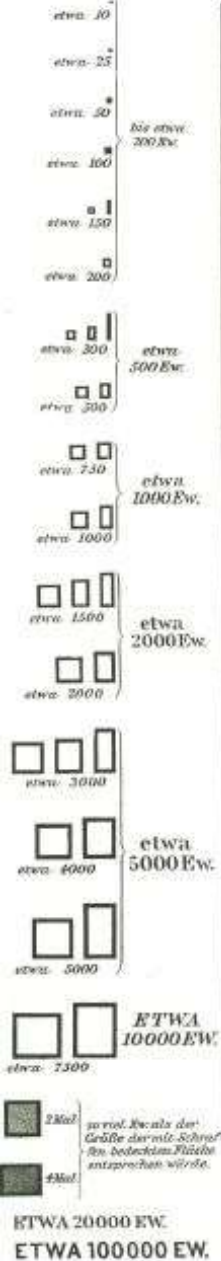
- A népesség abszolút adatokkal történő ábrázolása
- Külterületi népesség külön, a valós földrajzi helyén ábrázolva
- „Etnikai” dimenziót nem tartalmazott
- A módszer kiteljesedését Sten DE GEER „Karta över befolkningens fördelning i Sverige den 1 januari 1917” c. 1919. évi művéhez kötik
- Német-magyar-svéd módszertani háromszög

BEVÖLKERUNGSSTATISTISCHE GRUNDKARTE

entworfen von Dr. C. Hülbig.

Geographische Zeitschrift, Jahrgang VI.

Die den Zeichen beigezeichneten Orte sind die Hauptorte. Eisenbahn, Kanalbahn, Wasserdurchlässe. Maßstab 1:200,000. Geogr. Anstalt v. Wagner & Debes, Leipzig.

Befolkningens fördelning.

Landsbygd med 1000 inv.

De svarta hundratalsprickarna ha en diameter av 1,15 mm.

Stadsort med 1000 inv.

Hundratalsprickarna äro ordnade i grupper kring ortens centrum.

Stad med 5000, resp. 20000 inv.

Volymen är i proportion till de svarta hundratalsprickans.

Bygdens täthetsgrader.

Obebott land

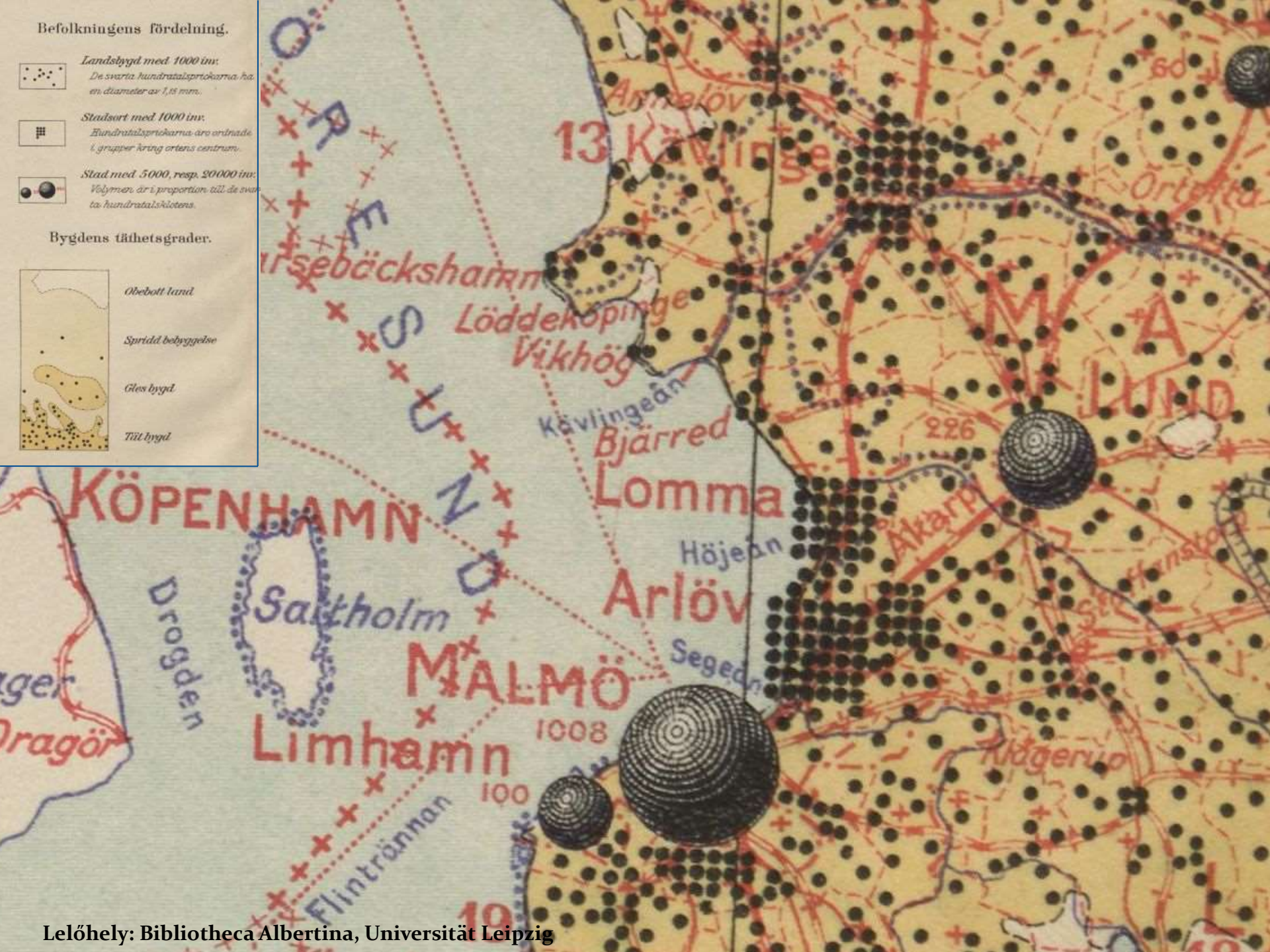
Spridd bebyggelse

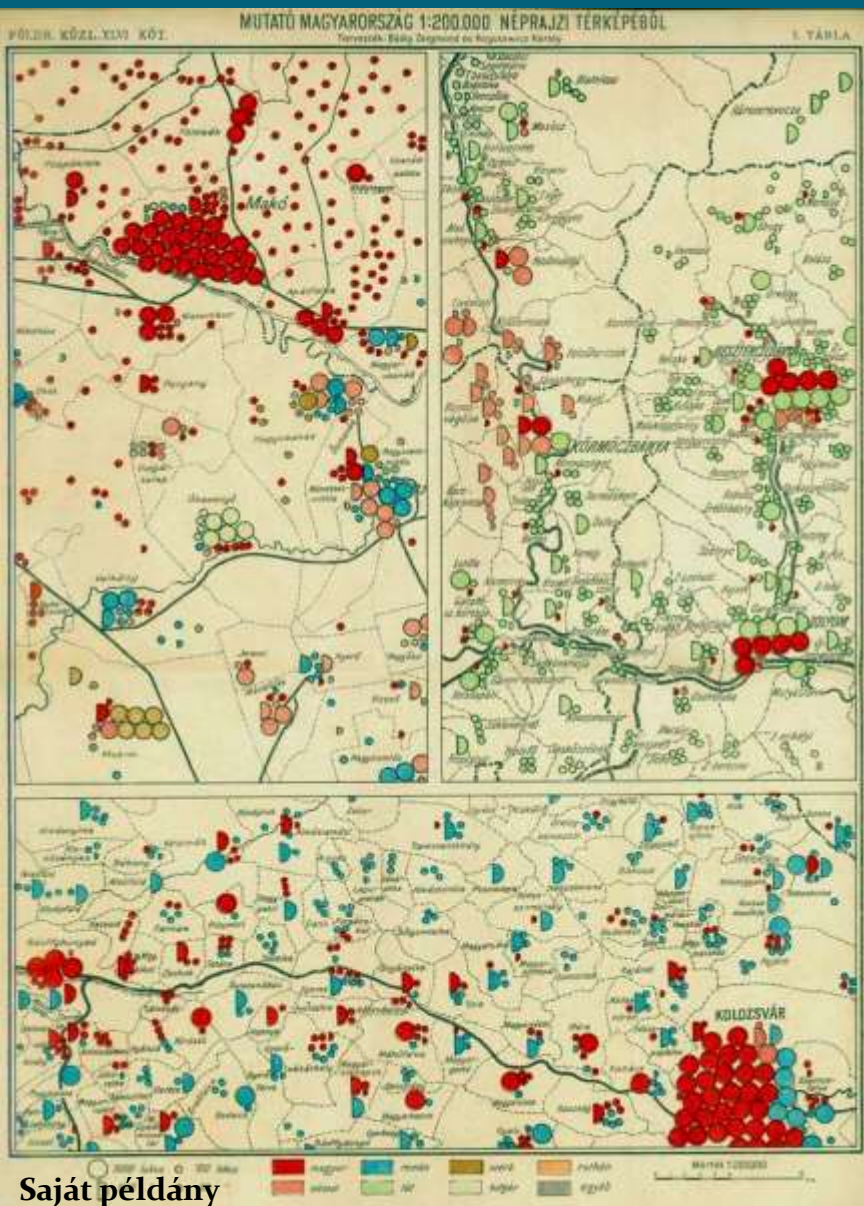
Gles bygd

Tät bygd

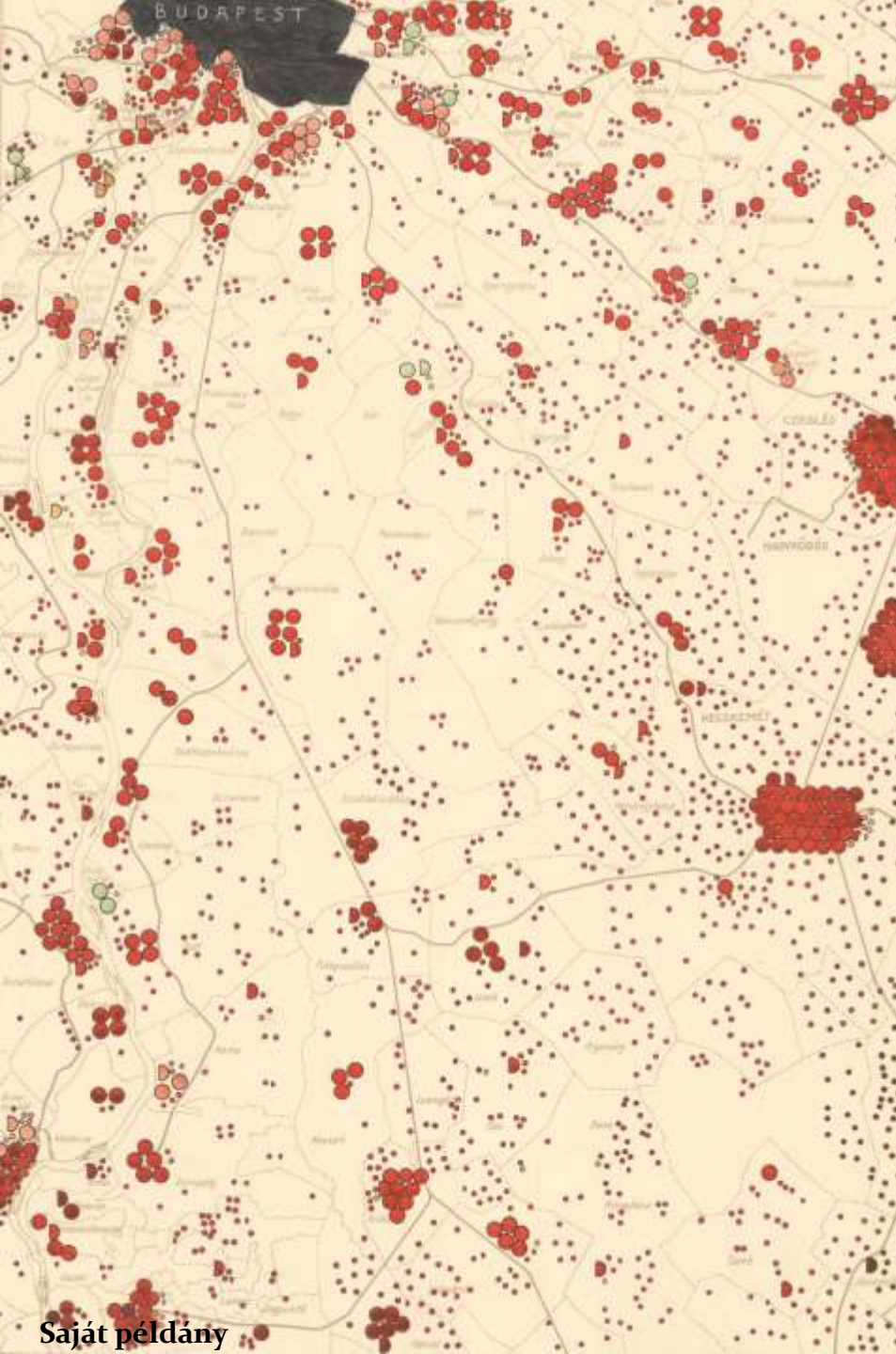
A térkép keletkezésének körülményei

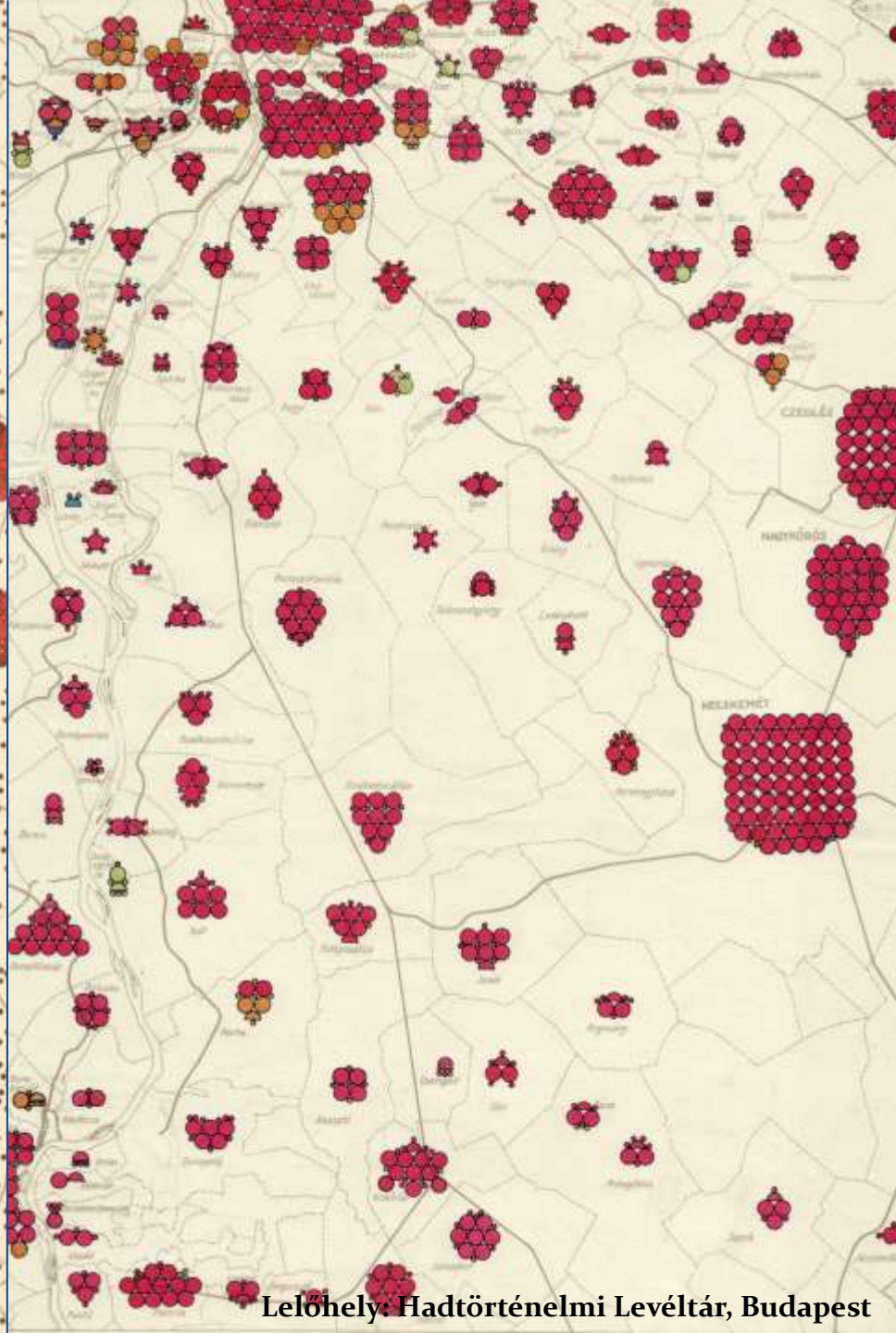
- Korabeli szakcikkék és levéltári források segítségével igyekeztem feltárni, dokumentálni:
 - A módszer eredetének kérdését
 - A kivitelezés körülményeit, eseménytörténetét
 - A résztvevők pontos körét
 - A darabszám kérdését
- Pontos katalógus a fellelhető példányok állapotáról, lelőhelyeiről
- Forrásközlés
- Georeferált változat webes közzététele (Bartos-Elekes Zsombor):
http://mapire.eu/hu/map/magyarország_1910

Variánsok (1918)

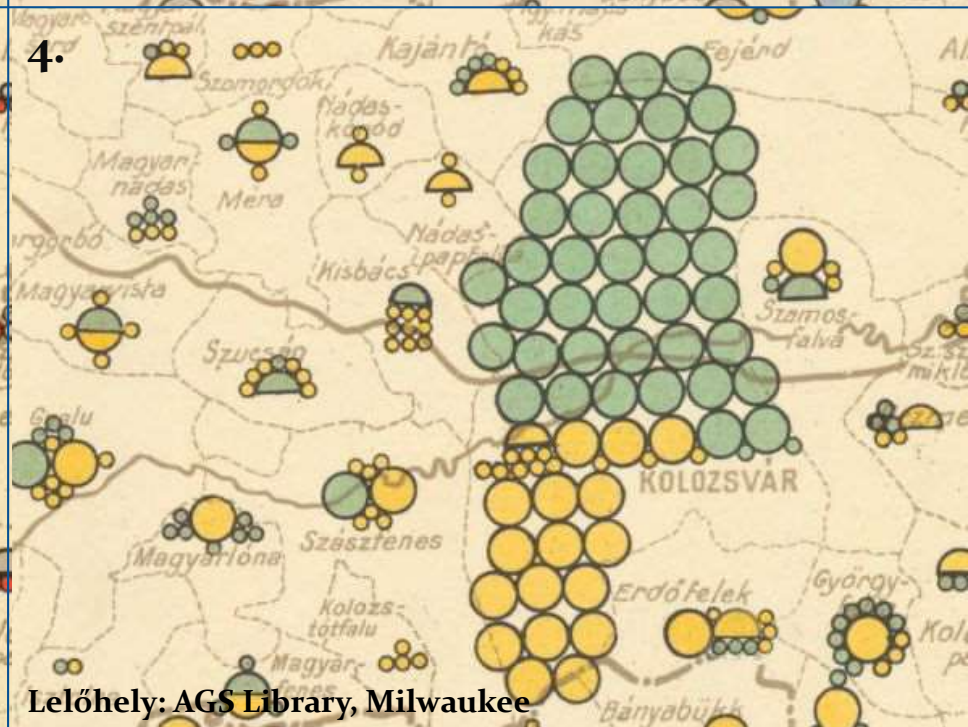
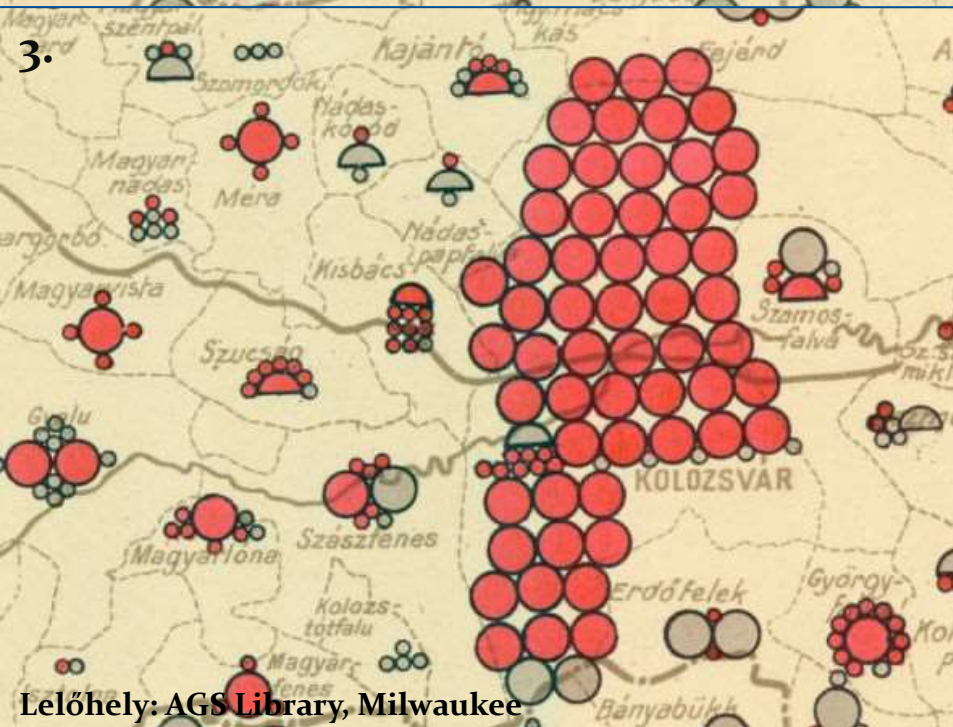
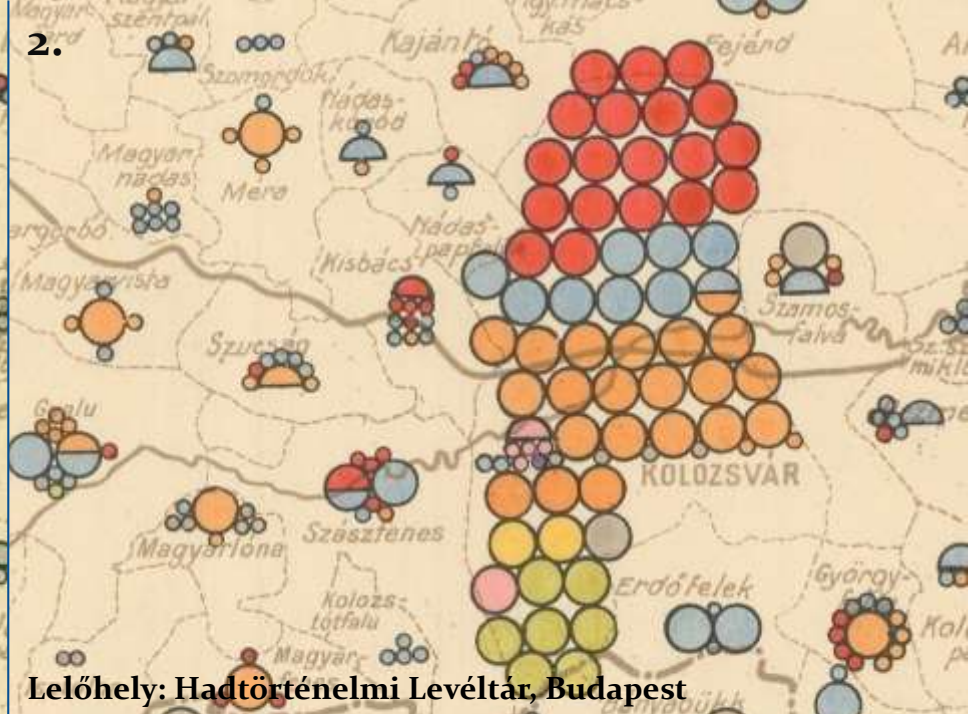
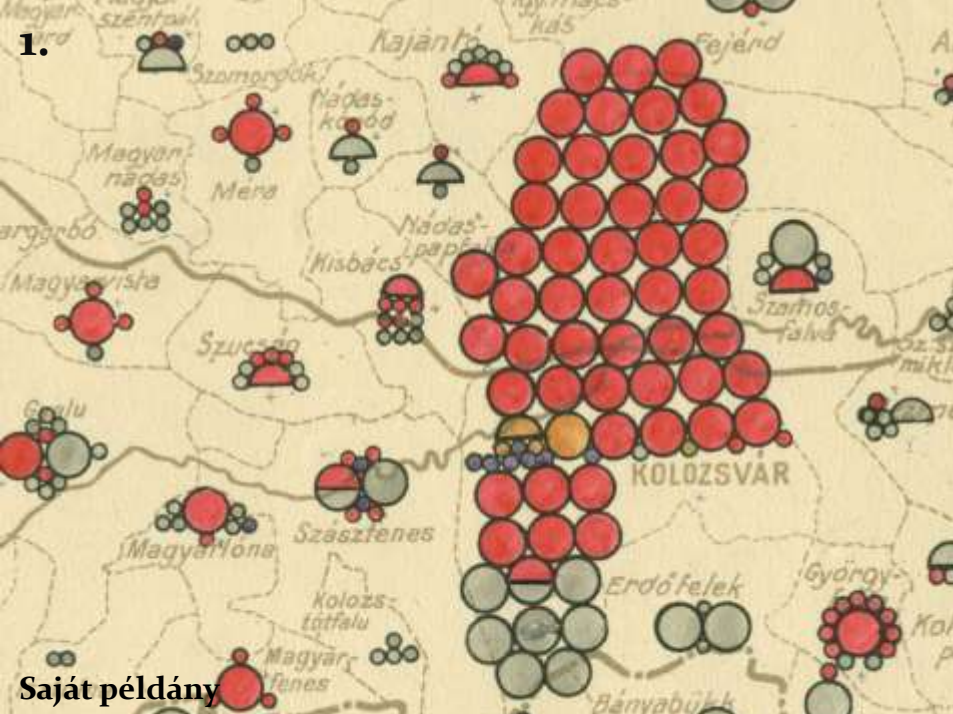
- A Központi Kir. Statisztikai Hivatal párhuzamosan készített térképsorozatai (1:200 000)
 1. Néprajzi sorozat (6 db)
 2. Vallási sorozat (3 db)
 3. „Magyarul tudók” sorozat (3 db)
 4. „Írni-olvasni tudók” sorozat (3 db)
- Azonos alaptérkép
- Azonos méretarány
- Településközpontok köré csoportosított jelek

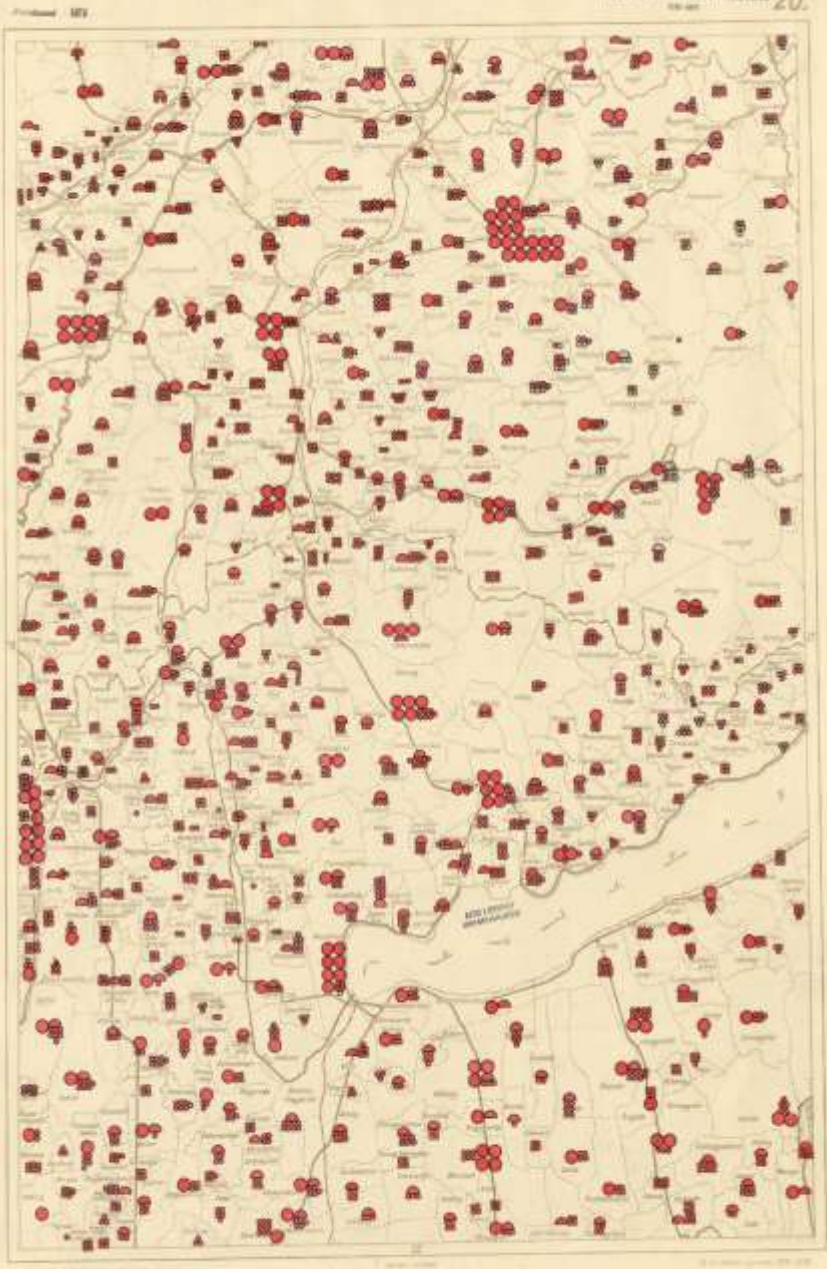

Saját példány

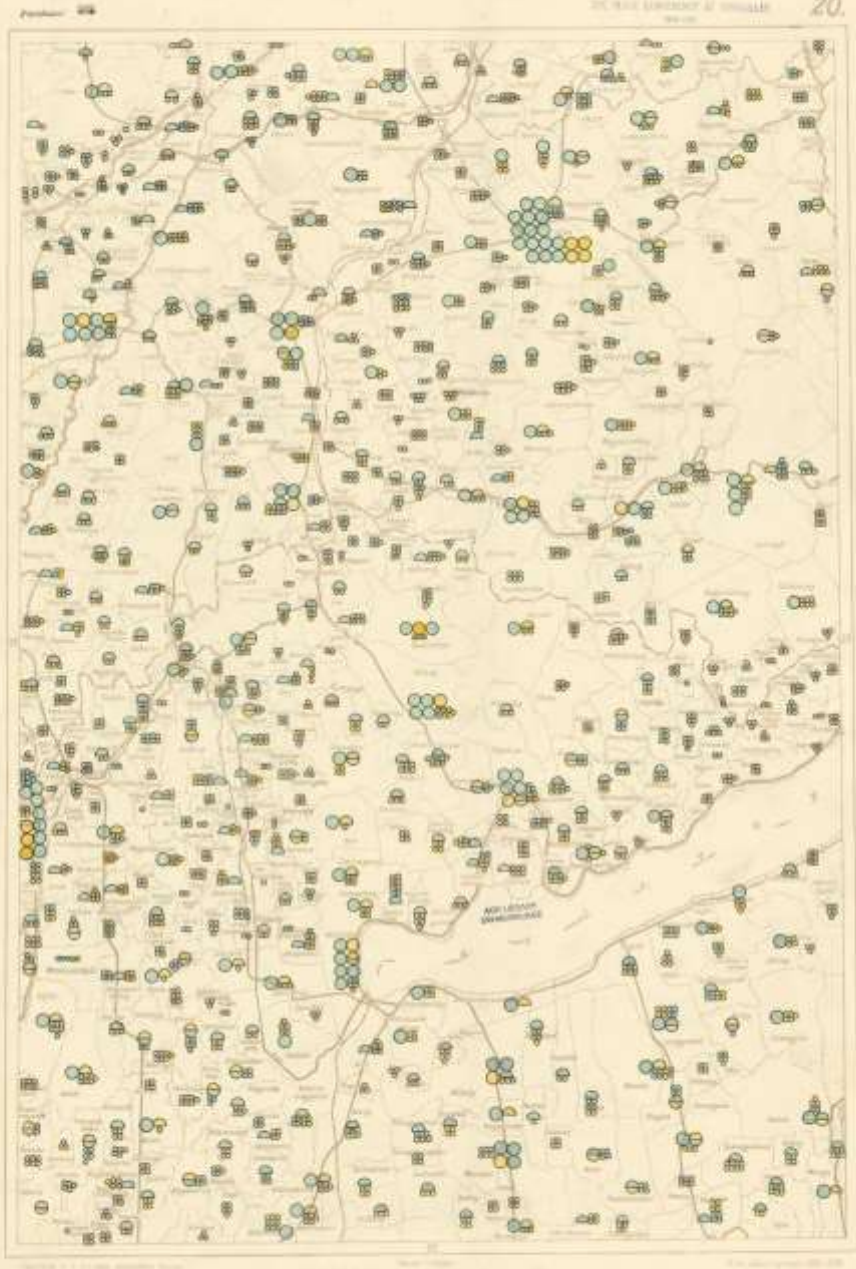

Lelőhely: Hadtörténelmi Levéltár, Budapest

Lelőhely: AGS Library, Milwaukee

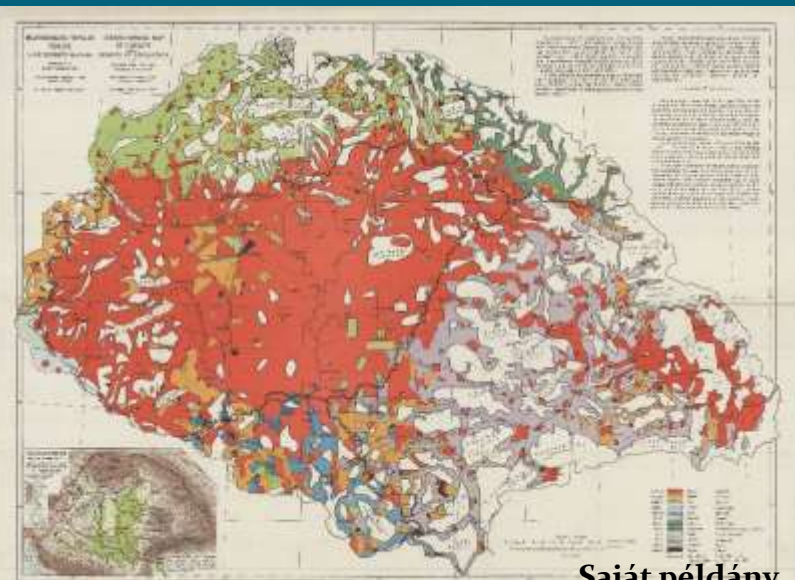
Lelőhely: AGS Library, Milwaukee

Külföldi fogadtatás

- Módszertanilag: elismerés
- Politikailag: gyanakvás
 - Francia: Emmanuel DE MARTONNE cikke
 - Brit: Kogutowicz levelezése a RGS-vel, a *The Geographical Journal* mellékletében megjelent ismertetés
 - Amerikai: a *Geographical Review*-ban megjelent cikk
 - Német: Penck, Albrecht: Die Deutschen im Polnischen Korridor. In: *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin*. 1921. 5-7. szám. 169-185.

Forrás: mult-kor.hu

Saját példány

Forrás: mult-kor.hu

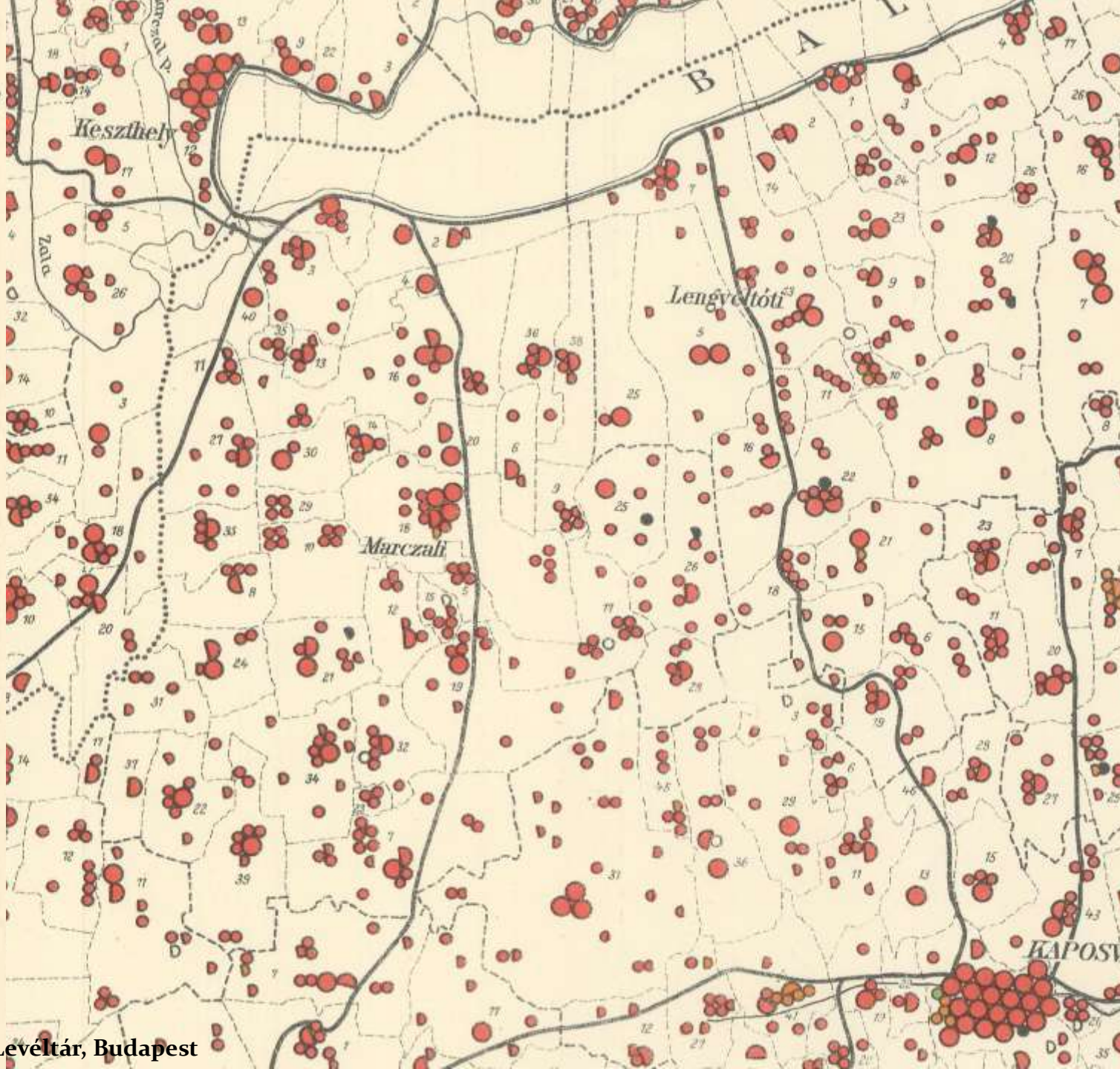
Utódok

- Közvetlen vagy közvetett
- Magyar, német, román
- Szinte rögtön a térkép elkészülte után történtek átszerkesztések (1919, 1940?)
- A legintenzívebb időszak a '40-es évek első fele, a revízióhoz kötődően
 1. Államtudományi Intézet (1940)
 2. Institutul Geografic Militar (1940?)
 3. Wilfried KRALLERT, Publikationsstelle Wien (1940-1)
 4. Vintilă MIHĂILESCU (1945-6?)

O = 1000
 D = 500
 o = 100
 d = 50

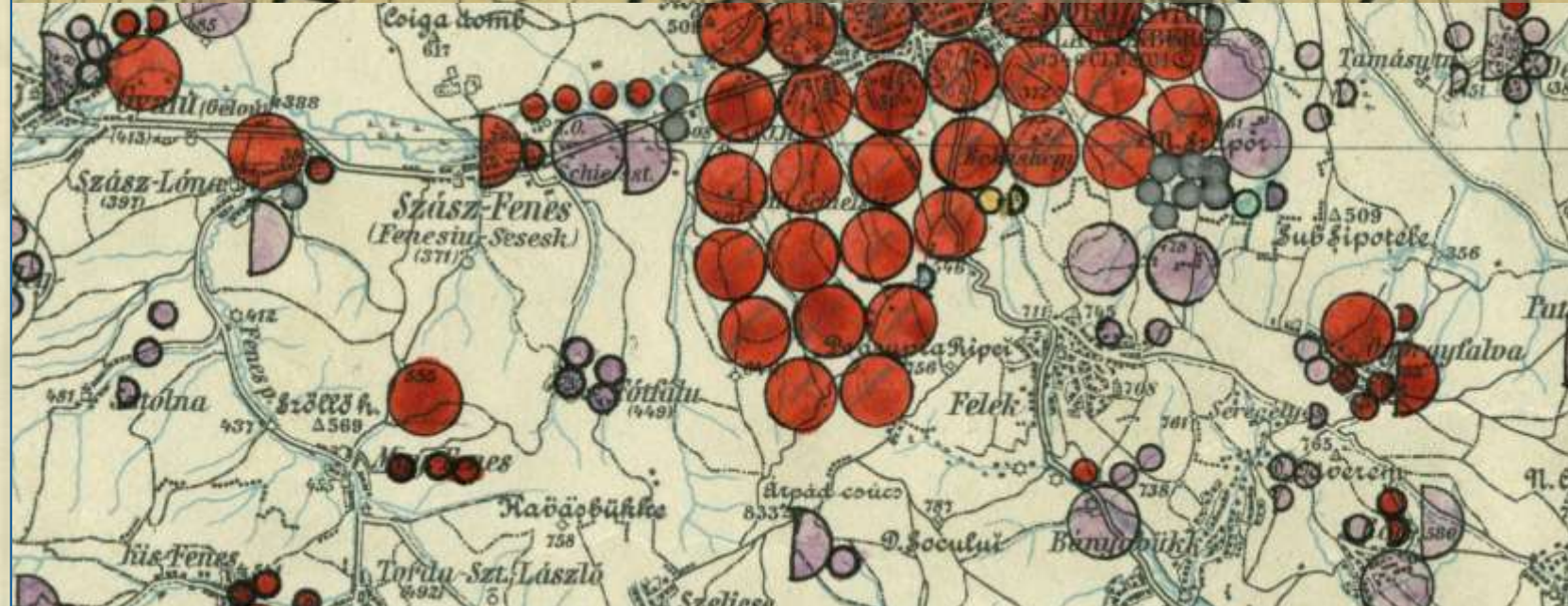
*Habitants
Inhabitants*

- Magyars*
- Allemands
Germans*
- Slovaques
Slovaks*
- Polonais
Poles*
- Ruthènes
Ruthenians*
- Tchèques
Bohemians*
- Serbes
Servians*
- Croates
Croatians*
- Slovènes (Wendes)
Slovenians*
- Autres
Others*
- Roumains
Roumanians*
- Bulgares
Bulgarians*

- Magyars
Ungarn
Hungarians
- Allemands
Deutsche
Germans
- Slovaques
Slowaken
Slowaks
- Roumains
Rumänen
Roumanians
- Ruthenes
Ruthenen
Ruthenians
- Serbes
Serben
Serbians
- Croates
Kroaten
Croatsians
- Slovenes
Slovenen
Slovenians
- Polonais
Polen
Poles
- Autres
Andere
Others

Leőhely: Hadtörténelmi Levéltár, /ÉKME Városépítési Tanszék, Budapest

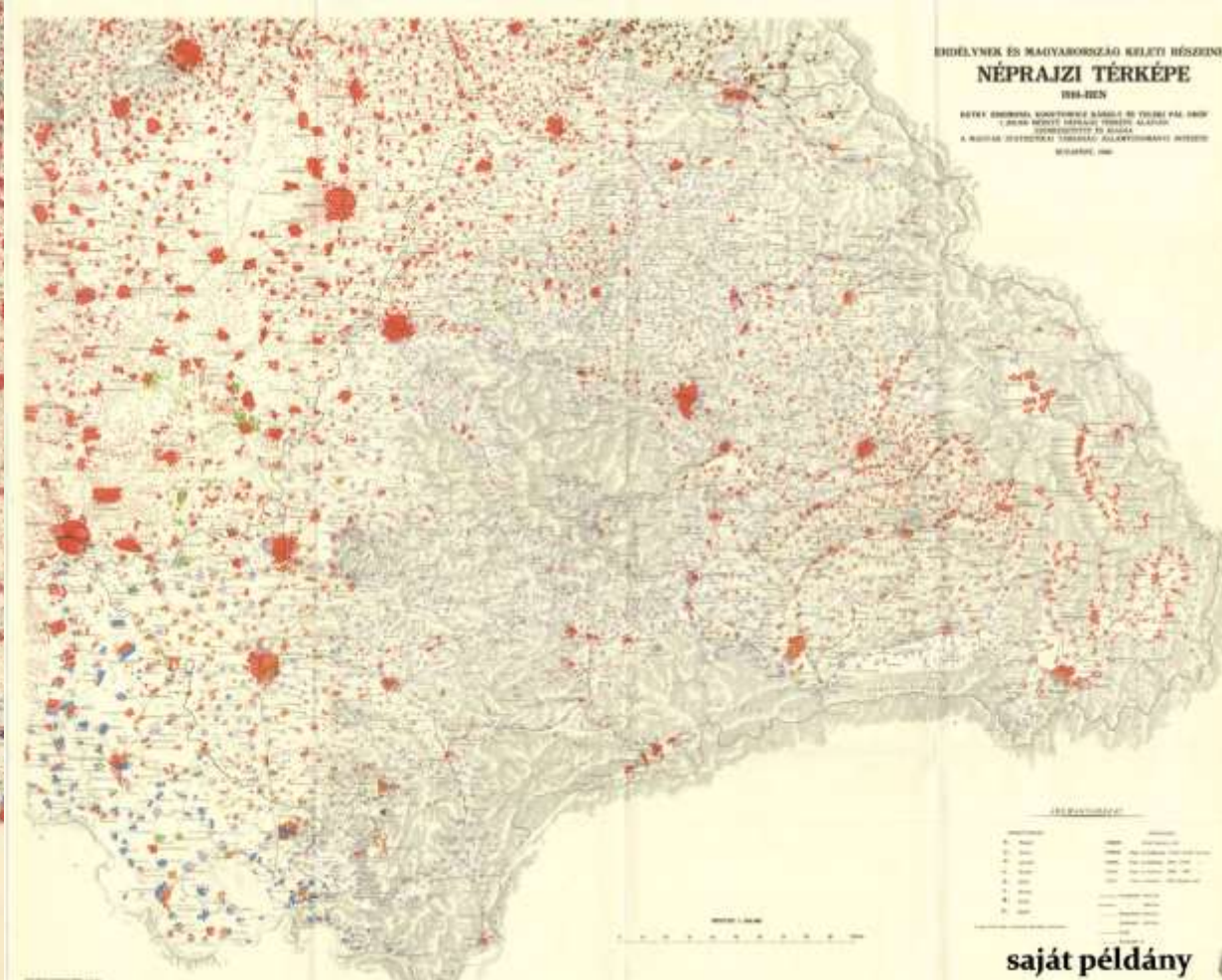
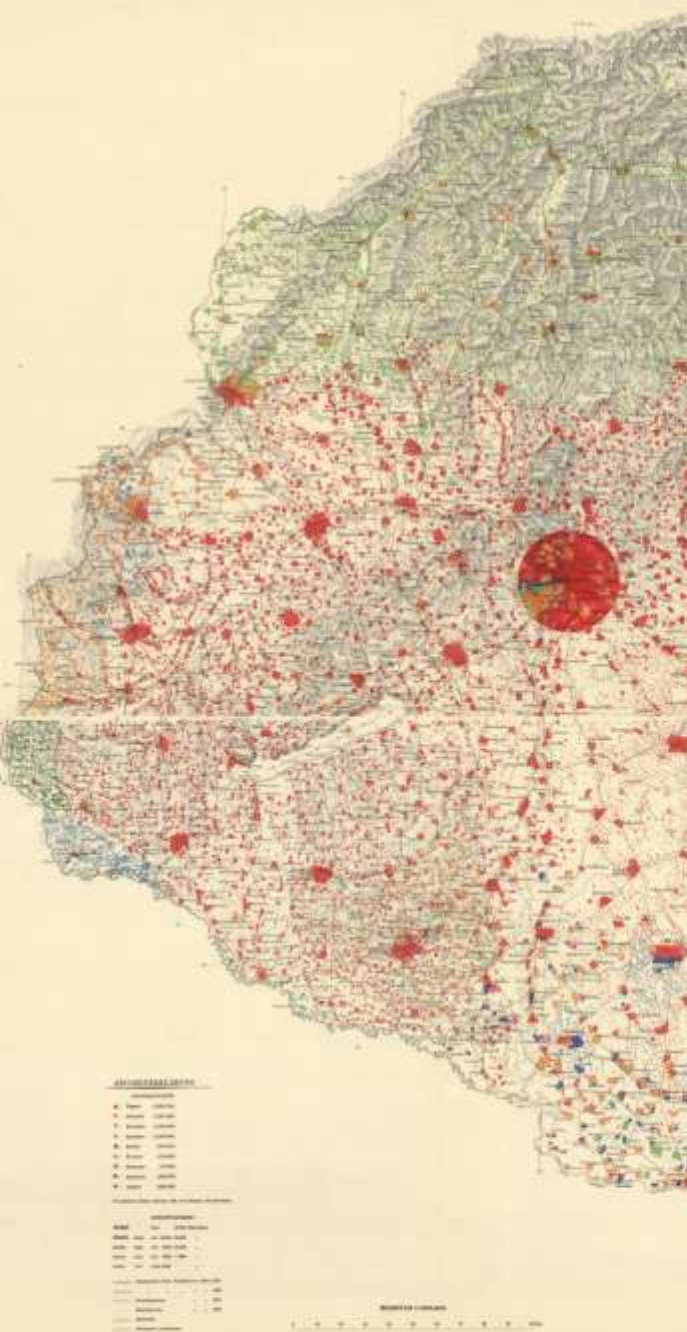
ETHNOGRAPHISCHE LANDKARTE
VON
UNGARN
IM JAHRE 1910

VERFASST VON DR. DR.
ED. BATEY - & ADOLFOWICZ - GRAF F. TELEKI
ABGESTIMMT VON DR. DR. FERENCZ FERENCZ
BEFÖRDELT VON DER K. U. N. STATISTISCHEN ANSTALT
DES K. U. N. STATISTISCHEN ANSTALT

ERDELYNEK ES MAGYARORSZÁG KELETI RÉSZÉNEK
NÉPRAJZI TÉRKÉPE
1910-BEN

BATEY EDWARD, ADOLFOWICZ FERENCZ ÉS TELEKI FERENCZ
LÉNYEK MINTŐI MEGALAPÍTÁSI ALAPJÁN
KÉSZÍTETTÉK ÉS ADVAZTÁK
A MAGYAR STATISZTIKAI TÁRSASÁG ALKALMAZÁSÁVAL
MAGYAR, 1910

STATISZTIKAI TÁRSASÁG

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

STATISZTIKAI TÁRSASÁG

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

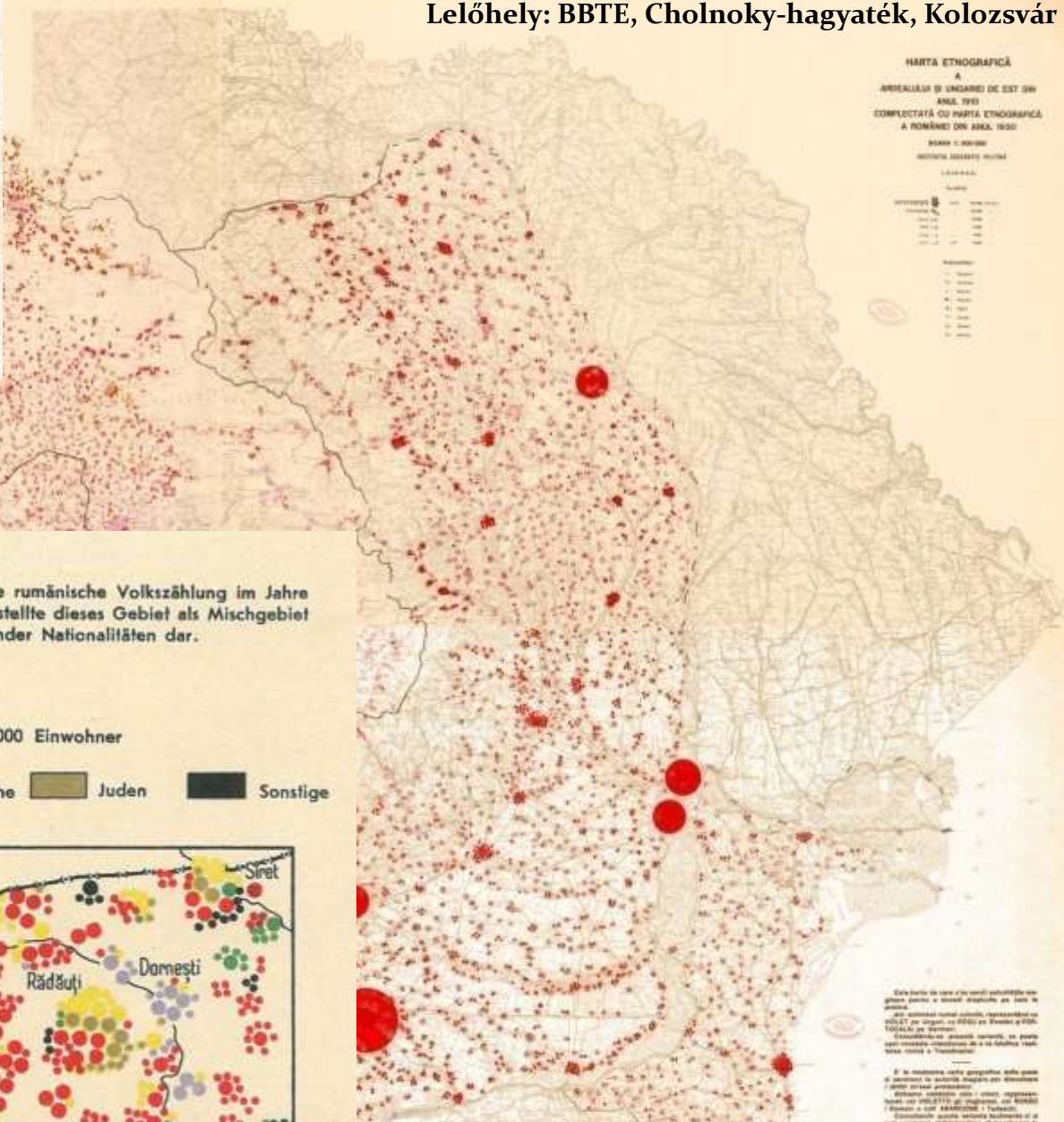
DER UNGARISCHEN STATISTISCHEN GESELLSCHAFT
BUDAPEST, 1940

saját példány

Das ist genau dieselbe geographische Karte, die die ungarischen Behörden benützt haben, um als Unterlage für ihre Ansprüche zu dienen, die sie in ihrer Einbildung zu haben glaubten.

Wir haben nur die Farben geändert. Die Ungarn sind jetzt VIOLET, die Rumänen ROT und die Deutschen ORANGE.

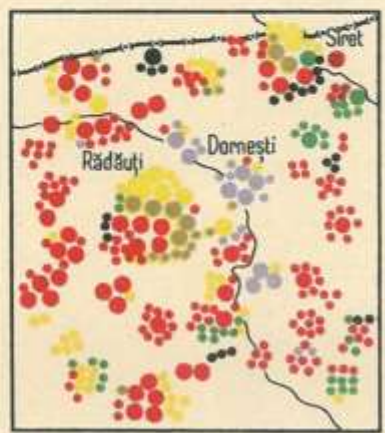
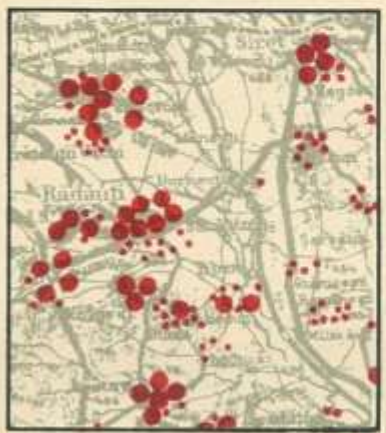
Wenn man diese mechanische Veränderung betrachtet, dann wird einem sofort die Absicht der Ungarn klar, die ethnische Wirklichkeit in Siebenbürgen durch Kunstkniffe zu verschleiern, sodass man durch diese optische Täuschung ein falsches Bild bekommen musste.

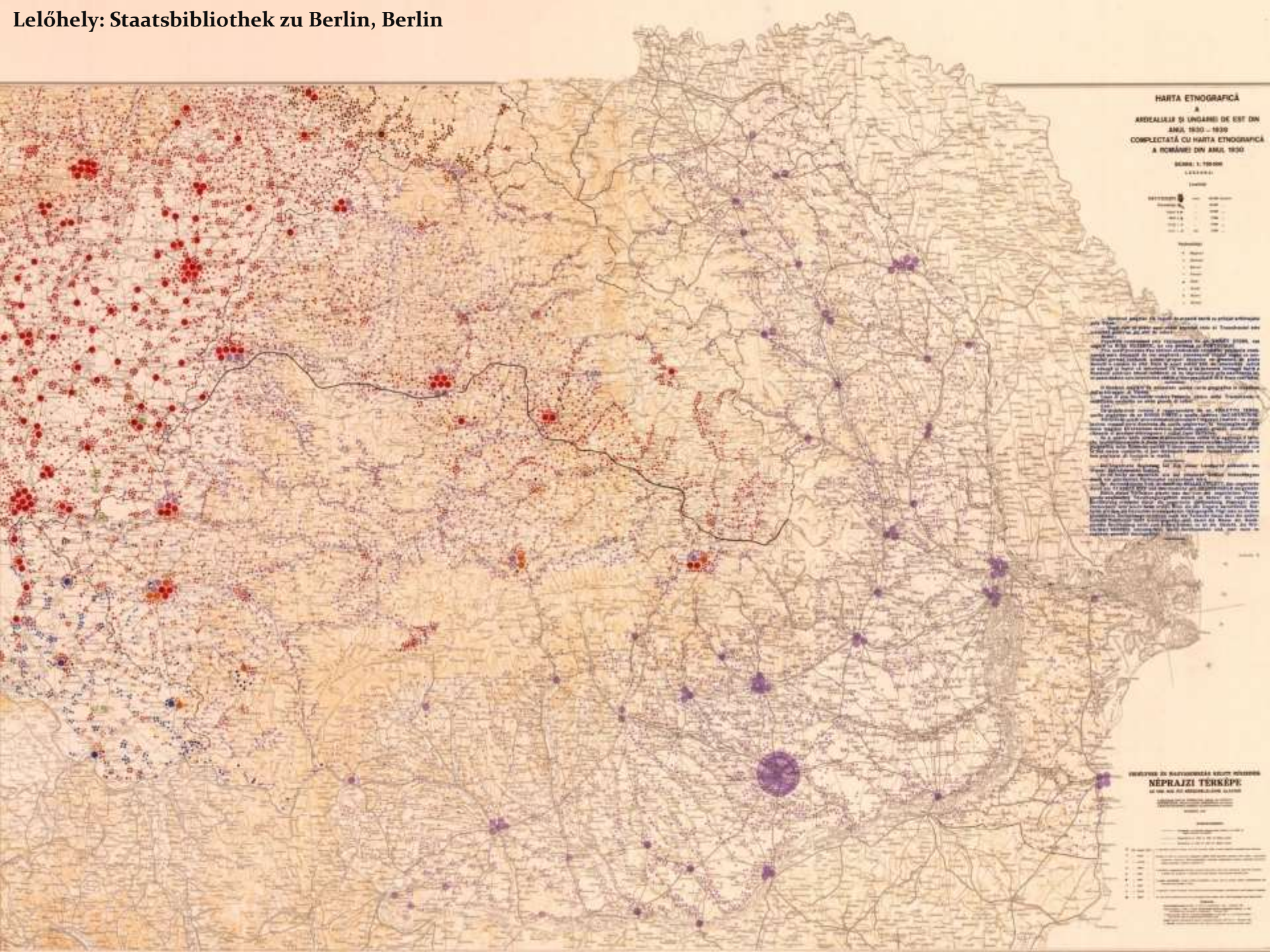
A) Ein Teilausschnitt von Bukovina der rumänischen „Ehno-graphischen“-Landkarte im Masstab 1:500.000. Der rumänische Verfasser lässt hier einfach die nichtrumänischen Nationalitäten auf seiner Karte weg.

32.

B) Die rumänische Volkszählung im Jahre 1930 stellte dieses Gebiet als Mischgebiet folgender Nationalitäten dar.

INSTITUTUL GEOGRAFIC MILITAR: *Harta etnografică a Ardealului și Ungariei de est din anul 1910, completată cu harta etnografică a României din anul 1930. 1940.*

**HARTA ETNOGRAFICĂ
A
ARDEALULUI ȘI ÎNGERII DE EST DIN
ANUL 1930 - 1939
COMPLETATĂ CU HARTA ETNOGRAFICĂ
A ROMÂNIEI DIN ANUL 1930.**

SCALA: 1:1.500.000
LĂȘTARI

LEGENDA

ROMÂNII	1000
HUNGARII	1000
SLAVII	1000
ALTE ETNICITĂȚI	1000

SCALA

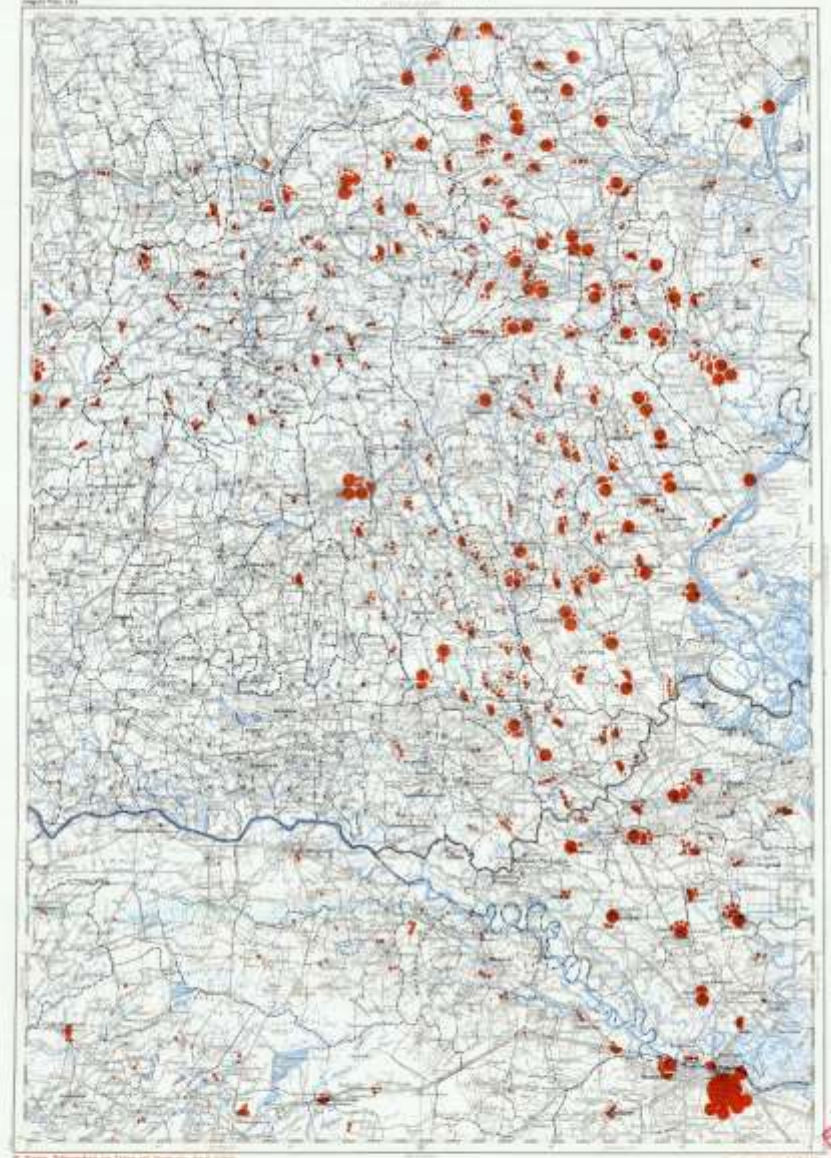
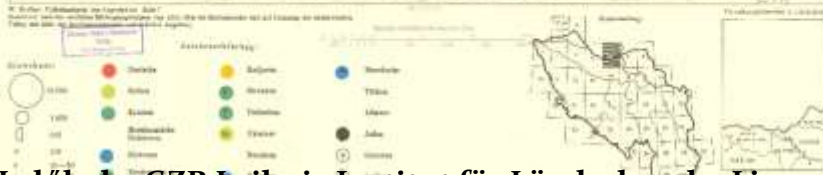
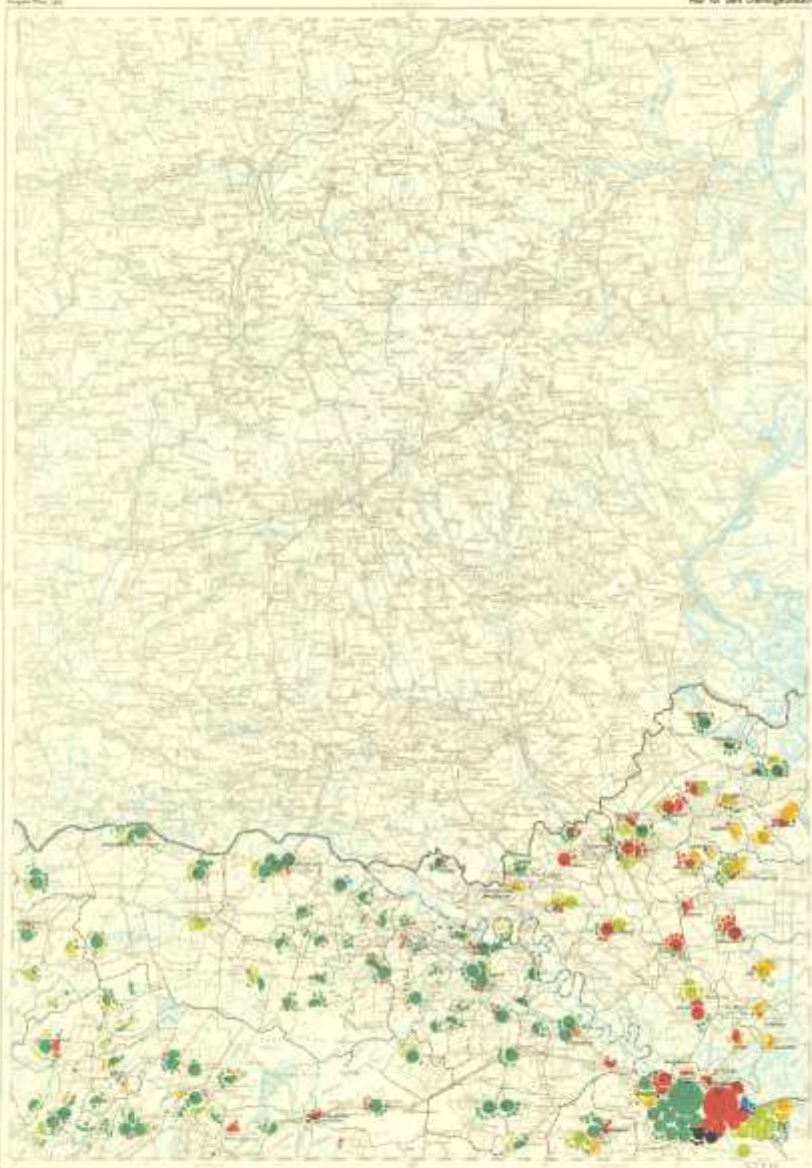
0	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000

Scopul prezentei hărți este să prezinte într-o manieră clară și exactă distribuția etnică în regiunile respective în anul 1930-1939, pe baza datelor statistice și a rezultatelor cercetărilor etnografice efectuate în teren. Hărțile etnografice sunt realizate pe baza datelor statistice și a rezultatelor cercetărilor etnografice efectuate în teren. Hărțile etnografice sunt realizate pe baza datelor statistice și a rezultatelor cercetărilor etnografice efectuate în teren.

**REZUMATUL DISTRIBUȚIEI ETNICITĂȚII
ÎN REGIUNEA NERAJZI TERKEPE**

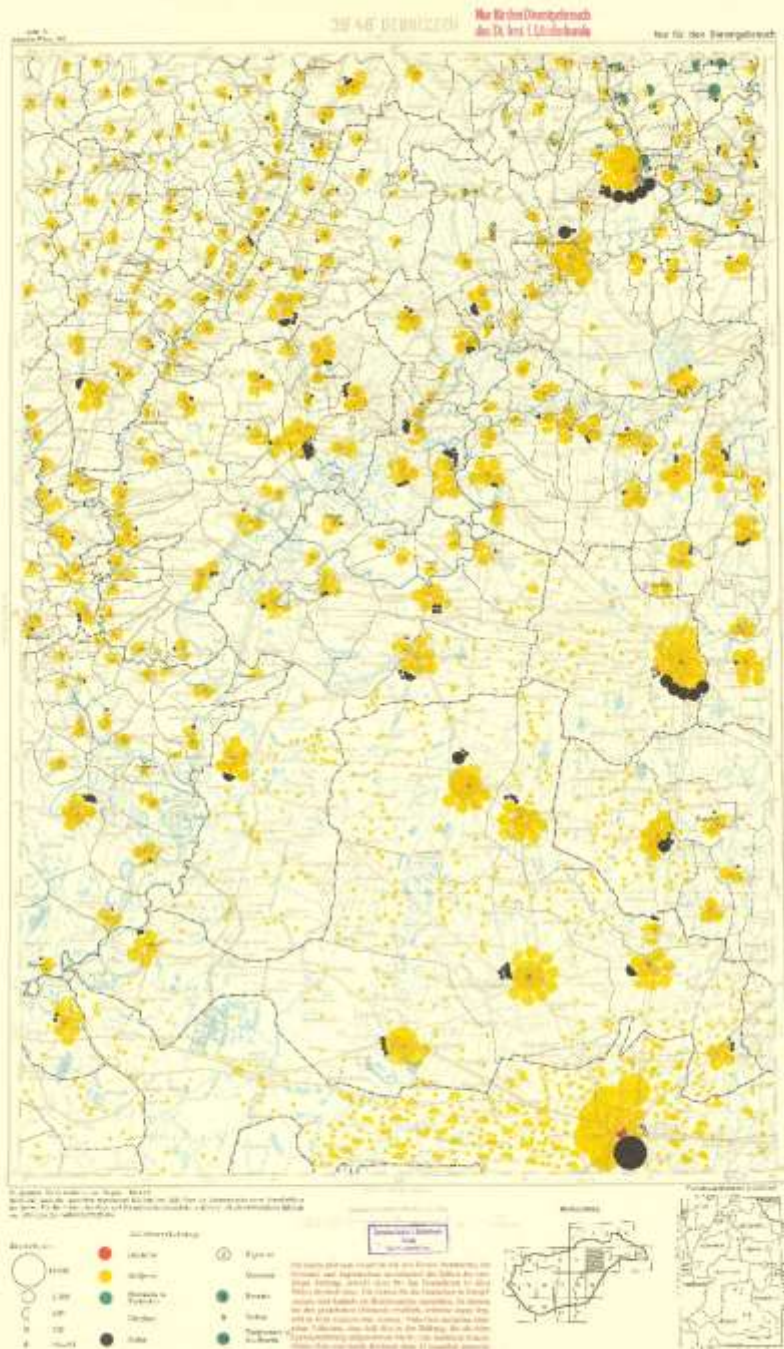
**REZUMATUL DISTRIBUȚIEI ETNICITĂȚII
ÎN REGIUNEA NERAJZI TERKEPE**

ROMÂNII	1000
HUNGARII	1000
SLAVII	1000
ALTE ETNICITĂȚI	1000

Lelöhely: Institut für Donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, Tübingen

LIBRARY OF THE LELOHELY INSTITUTE FOR DONAUSCHWÄBISCH HISTORY AND REGIONAL STUDIES, TÜBINGEN

Lelóhely: GZB Leibniz Institut für Länderkunde, Leipzig

Lelóhely: Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung, Marburg

Fontosabb források

- ACHIM, Viorel: Romanian-German Collaboration in Ethnopolitics – The Case of Sabin Manuilă. In: Ingo Haar – Michael Fahlbusch (szerk.): *German Scholars and Ethnic Cleansing, 1920–1945*. New York–Oxford, Berghahn Books, 2005. 139–154.
- FAHLBUSCH, Michael: Im Dienste des Deutschtums in Südosteuropa: Ethnopolitische Berater als Tathelfer für Verbrechen gegen die Menschlichkeit. In: Mathias Beer – Gerhard Seewann (szerk.): *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches: Institutionen, Inhalte, Personen*. München–Oldenburg, 2004. 175–214.
- KEMÉNYFI Róbert: Nehéz örökség – az SS szerepének emlékezete a magyar etnikai térképezés történetében. In: *Regio*. 2010. 4. szám. 3–32.
- KOGUTOWICZ Károly: Magyarország 1 : 200.000 méretű néprajzi térképe. In: *Földrajzi Közlemények*. 1918. 320–326.
- SEGYEYVY Dániel Zoltán: Magyarország 1 : 200 000-es méretarányú néprajzi térképe. In: *Regio* 2015. 2. szám. 77–105.
- SVATEK, Petra: „Wien als Tor nach dem Südosten“ – Der Beitrag Wiener Geisteswissenschaftler zur Erforschung Südosteuropas während des Nationalsozialismus. In: Ash, Mitchell G. – Pils, Ramon – Nieß, Wolfram (szerk.): *Geisteswissenschaften im Nationalsozialismus. Das Beispiel der Universität Wien*. Bécs, 2010. 111–139.
- TÁTRAI Patrik: *Válogatott bibliográfia Köztes-Európa etnikai földrajzához és etnikai térképezéséhez (1691–2006)*. Budapest, MTA FKI, 2007. 61.
- WARDENGA, Ute: Writing the history of geography: what have we learnt, and where to go next. In: *Geographica Helvetica*. 2013. 27–35.

Köszönöm a figyelmet!